Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 221 (9296) | Среда, 1973 чыл, сентябрь 19 | 1925 чылда үнелеп таварыгаш | Өртээ кеш

Эш Л. И. Брежневтиң Болгарияже чорупканы

Сентябрь 18-те СЭКП ТК-ның Чиңгине Секретары эш Л. И. Брежнев Болгарияның Коммунистиг партиязының Төп Комитединиң чалааның ёзугаар Болгария Улус Республикажe паймаралдың аян-чоруун кылыры-биле Москвадан Софияже үнүпкеп.

СЭКП ТК-ның секретары К. Ф. Катушев, СЭКП ТК-ның кежигүнү, ССРЭ-ниң даштыкы хереглер министриниң оралакчызы Н. Н. Родионов, СЭКП ТК-ның кежигүнү, СЭКП ТК-ның Чиңгине секретарының дузалакчызы К. В. Русаков. СЭКП-ниң Төп ревизия комиссиязының кежигүнү, СЭКП ТК-ның Чиңгине секретарының дузалакчызы А. М. Александров олар СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары-биле кады чорупкан.

* * *

ССРЭ-ниң күрүне туктары-биле шимээн Внуково аэродромунга эш Л. И. Брежневти эштер А. А. Гречко, А. Н. Косыгин, Ф. Д. Кулаков, К. Т. Мазуров, Д. С. Полянский, М. А. Суслов, А. Н. Шелепин, М. С. Соломенцев, Д. Ф. Устинов, В. И. Долгих, И. В. Капитонов, СЭКП ТК-ның кежигүнери В. В. Кузнецов, Г. С. Павлов, Г. Э. Цуканов, К. У. Черненко, СЭКП ТК-ның кежигүнүнге кандидат С. К. Цвигун, СЭКП ТК-ның Чиңгине секретарының дузалакчызы В. А. Голиков, СЭКП ТК-ның киддиг эргелекчизиниң оралакчызы Г. Х. Шахназаров, хамааты ужар чүүл министриниң бирги оралакчызы А. Н. Катрич олар болгаш өскелер-даа үдээн.

Эш Л. И. Брежневти Болгария Улус Республиканың ССРЭ-де херектеринге түр бүзүреттирген К. Атанасов, Болгар элчин черинiң ажылдакчылары үдээн.

* * *

Эш Л. И. Брежневтиң Софияда чеде бергени

София, сентябрь 18. Болгарияның Коммунистиг партиязының Төп Комитединиң чалааның ёзугаар СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары эш Л. И. Брежнев найыралдың аян-чоруу-биле ында чеде берген. (СЭТА).

КАРТОФЕЛЬ, НОГАА АЖААЛДАЗЫ

Хоорайларның болгаш ажылчын суурларның чурттакчыларының картофельге болгаш погааларга хереглелерин бүрүү-биле хандырар сорулга республиканың кодээ ажыл-агыйының ажыл-ишчилериниң мурнунда салдынган.

Бо чылын республиканың колхозтары болгаш совхозтары картофель шөлүн 1.6 мун гага, погааларының —680 ажыг гага калбарткан. Ол культураларны тарып олуртқан черлерге органиктиг болгаш минералдыг чемиштидилгелерни хөйүбиле, төп, үшүшкүн мурнунуң база үшүшкүн соонда илиртээшкинни чорудуп келген.

Часкы болгаш чайгы үеде кылып чоруткан ажылдарның түңнелинде, бо чылын картофель дүжүдү элээн бедээп.

Картофельди болгаш погааларны ажаап алырынче ам «Саян», «Кара-Хаак», ССРЭ-ниң 50 чылы, Тока аттыг совхозтар болгаш оске-даа ажыл-агыйлар эгелеп киргикен, республикада ниитизи-биле 513 га картофель, 394 га ногаа ажаатынган. «Саян» совхозка казып алган картофельдиң гектардан дүжүдү 100 центнер, ССРЭ-ниң 50 чылы аттыг совхозка— 82 центнер, Тока аттыг совхозка— 80 центнер болган. Көдээ ажыл-агыйның дуржулга станциязы, Бии-Хемде «Кызыл-тараачын» совхоз, Каа-Хемде «Коммунизмче орук» колхоз картофельдиң чаагай дүжүдүн өстүрүп алган. «Бурунгаар», «Саян», «Сүт-Хөл» совхозтар капустаның чаагай дүжүдүн өстүрген.

Ам колхозтарның болгаш совхозтарның удуртукчуларының база түскай эртемниглериниң сорулгазы болза, погааларның, картофельдиң дүжүдүн чогуур үезинде шынарлыг кылдыр ажаап алыры, үрезинни уруп белеткээри, садыг организациялары-биле чарган керээлерин күүседири болур.

Колхозтарда болгаш совхозтарда картофель ажаап алыр 27 комбайн, ону казар 20 ажыг машина база картофельди сорттап белеткээр цуикталар бар. Дыка хөй ажыл-агыйлар картофель шыгжаар черлерин белеткеп алган. Ынчаллажок картофель шыгжаар черлерни белеткеп албаан ажыл-агыйлар база бар болуп турар. Чижээ, «Улуг-Хая», «Шекпээр», «Күш-ажылдың хостуу» болгаш СЭКП-ниң XXII съездизи аттыг совхозтарда картофель шыгжаар черлер ам-даа белен эвес. Муң тонна картофель кирер шыгжамыр черниң тудуушкуну ССРЭ-ниң 50 чылы аттыг совхозта доозулбаан. Ол совхоз республиканың картофель тарын өстүрер эң улуг ажыл-агыйы болуп турар, ынчаллажок картофель шыгжаар чер чок болганының уламыдаи сөөлгү кан чылдарның дургузунда бодун үрезин-биле хандырып шыдавайн келген. Келир чылын үрезин-биле бодун бүрүн хандыртынар дээш ажыл-агыйларның удуртукчулары картофель шыгжаар черлериң тудуун база септелгеэин доозарының практиктиг хемчегларын доц-дораан алыр ужурлуг.

Картофельди шынарлыг кылдыр казып алырынга улуг кичээнгейни салыры эргежок чүгүла. Өстүрген дүжүттүң чидириг чок ажаап алыры дээш хүн бүрүнүң контролюн тускай эртемниглер болгаш улусчу контролёрлар боттандырар хүлээлгелиг.

Белеткел организацияларының баазалары картофельди болгаш погааларны хүлээп алырын четпес организастан турарын чугаалаар херек. Чижээ. Садыг министерствозунуң баазазы август айда капуста хүлээп алырын саададып келген. Ол бааза амгы үеде огурецти болгаш помидорну оожум хүлээп ап турар. Садыг министерствозунуң баазазы погааларны хүлээп алырын саададып турарының уржуу-биле «Кара-Хаак» совхоз биле Кызыл аразынга, 18 километр черге автомашиналар хүнде чүгле чаңгыс катап кээп турар. Богунге чедир ол совхоз 20 тонна ажыг капустаны кезип белеткээн, ынчаллажок автотранспорт чедишпее болганы-биле капустаны баазага чедирбейн турар. Оон ары, чолаачылар картофельди болгаш ногааларны садыг черлерине сөөртүп чедирериниң хөй шакты үндүрүп турар. Чолаачылар ногааны хүлээп алырын манап, хей черге шак эрттирип турбайн, бүдүрүкчүлүг ажылдазын дээш. Садыг министерствозунуң баазазының удуртукчулары картофельди база погааларны хүлээп алырын дүрген кылдыр организастаары негеттинип турар.

Ногаа болгаш картофель ажаап алыры ышкаш ындыг чүгүла ажыл көдээ ажыл-агый продукцуларын белеткээриниң база шынарын хынаарының талазы-биле күрүне инспекциязының кичээнгейиниң төвүнге турар ужурлуг. Ажаап алышкынның шынарын ол инспекция доктаамал хынаар хүлээлгелиг. Оон ары партия, совет болгаш көдээ ажылагый органнары ногаа, картофель ажаап алышкынын, ол культураларның үрезинни уруп белеткээрин база садыг, белеткел организацияларының планнарын ажыл-агыйларның күүседип турарын доктаамал кичээнгейге алза чогуур.

Картофельдиң болгаш погааларның ажаап алышкынын чогуур үезинде бедик шынарлыг чорудар чорук — тоску беш чылдың шиитпирлиг үшкү чылында ол культураларны бүдүрериниң база садарының талазы-биле алган социалистиг хүлээлгелерни чедиишкинниг күүседиринiң магадылалы.

Хову ажылдарының хүн демдеглели

Ажыл-агыйларга — сорттуг үрезин

Эки үрезиннер — бүгү-ле көдээ ажыл-агый культураларының чаагай дүжүдүн алырының чайлаш чок негелдези. «Багай үреден эки салгал алдынмас» деп, улустуң үлегер чугаазы таварылга эвес. Ону республиканың хөй-хөй ажыл-агыйларының практиказы бадыткап турар. Бүрүү-биле сорттуг үрезиннерже шилчээн черлерде тараанның дүжүдү чаагай болуп турар.

Ам республиканың колхозтарында болгаш совхозтарында дүжүт ажаап алыышкыны түлүктеп, а чамдык ажыл-агыйларда адакталып турар. Каа-Хем районда «Ленинчи орук» совхоз, «Октябрь 30 чылы» болгаш «Коммунизмче орук» колхозтар күрүнеге тараа дужаары-биле чергелештир, үрезинни уруп белеткеп турар. 10.660 центнер үрезинниң үнерин лабораторияга хынап көөрге, бүрүн кондициялыг болган. Чүгле чаңгыс «Октябрь 30 чылы» колхоз безин чеди муң центнер ажыг үрезинни белеткеп алган. «Кызыл тараачын» совхоз үрезин участоктарындан алдынган тарааны шаңга келирге аңгылап, арыглап урарын тускай звено харыылап турар.

Ынчалзажок чамдык ажыл-агыйларның тускай эртемниглери келир чылдың дүжүдүнүң дугайында болуп-чогуур-биле сагыш салбайн турары хараадаңчыг. Үрезинниң үнер-үнмезин баш удур хынап көрбейн уруп турар чоруктар бар. Чижээ, «Найырал» совхозтуң арыглааш, складна уруп алган 600 центнер үрезининиң чаңгыс центнери-даа үнүүшкүнүнүң талазы-биле үрезинге таарышпас болган. «УТКА 25 чылы» совхозтуң хынаттынган 1.500 центнер үрезининиң чүгле 500 центнери кондициялыг болган.

Улуг-Хем районнуң «Х Улуг хурал», Өвүрнүң «Кызыл тук», Эрзинниң «Мерен» болгаш «Чаа оруң» колхозтары эртикен чылын чүгле ол чылдагаанның уламындан чазын кондициялыг үрезин чок артканнар. Ынчангаш бо чылын ол ажыл-агыйларга дүжүт багай болганы элдептиг чүве эвес-тир.

Үрезин участоктарындан алдынган бүгү тараамы тускай эртемниглер шыңгыы контрольга алыры эргежок чугула. Оон чаңгыс килограмм-даа тараанны тотчеглеп болбас. Үрезинни ажыл-агыйларның аразынга солчурунуң болдунар аргазын районнарның көдээ ажыл-агый эргелелдери ам-на бодап көөр херек.

Хөй чылдыг сигеннериниң үрезинни белеткеп алырынга онза ынчээнгейни салза чугуур. Эртикен чылын дыка хөй ажыл-агыйларга үрезинни алыр ужурлуг сигеннер хар адаанга барган. Ылаңгыя Тока аттыг совхозка он-он гектар чаагай люцерна ажаап алдынмаан. Бо чылын ону болдурбас херек. Үрезинни арыглаарын ам-на организастаары кончуг чугула. Ол ажылды кыягын кылыры бергедей бээр.

Көдээ ажыл-агый министерствозунуң, Совхозтарның бүдүрүлге каттыжылышкынының болгаш күрүнениң үрезин инспекциязының тускай эртемниглери республиканың ажыл-агый бүрүзүнге сорттуг үрезинни белеткеп алыр херекке четпес ынчээнгей салып турары дээш оларны чемелээр херек. Шөлдериниң хөй кезиниге шоовуг дүжүттүг эвес үрезиннер чаштырып турар колхозтарның болгаш совхозтарның бистө ам-даа хөй болуп турарын чүгле оөң-биле тайылбырлап болур.

Үрезинни белеткеп алыры — эң-не харыысалгалыг ажылдарның бирээзи. Ынчангаш оляе онза ынчээнгейни салыыр херек.

«ШЫН» СОЛУННУҢ Күш-ажылчы алдар түгүн бөгүн «Большевик» совхозтуң мурнакчы комбайнери Кара-Сал Багбыштаевич БЫРЫТ-ООЛГА алдар болдуруп көдүрген

Ол дүжүт ажаап алышкынының эгезинден бээр тарааны дорт кестиреринге хүн нормазын үргүлчү 170—180 хуу чедир күүседип, чарыштың мурнуку одуруунда чорун турар.

Дүжүт ажаап алышкынының мурнакчыларынга деңнежиңер!

«Искраның» шөлдеринде

Чөөн-Хемчик районнуң «Искра» колхозунуң шөлдеринде хову ажылдары калбарган. Сес комбайн Чодар ховузунда 332 га сула ажаалдазын беш хүн дургузунда дооскан. Сузының бир гектарындан-на 16 центнер дүжүт алдынган. Ол участоктуң дүжүдүн ажаарынга комбайнерлер Х. Ламажаа, К. Кавай-оол, К. Май-оол, О. Мандышаа, О. Хавык-оол эң кызымак ажылдаан. Олар хүнде 11 тоннадан эвээн эвес тарааны бастырар тургаш, керек кырында 25-28 тонна чедирип турар. Ацыстан шаңче тараа сөөртүп турар толаачылар Д. Семис-оол, М. Ойнаар-оол, М. Шорс-оол, Х. Ойнаар-оол олар шалыпкын ажы-биле мактадып турар.

Кызыл-Довуракты Шатте дөрт комбайн арбайны тавычалай кестирерин үргүлчүдеп турар. Колхоз кол культура — кызыл-тасты 3000 гектарга тарып өстүргеп. Оон дүжүдүн эки. Кызыл-тасты дорт кезин ажаарынче хову кораблькери киргикен.

Чаа дүжүттүң башкылыы 5312 центнер сулаңа арыглап кургадырын шаң ажылдакчылары соксаал чок чорудуп турар.

М. МАЖАА.

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелинде

1973 ЧЫЛДЫҢ СЕНТЯБРЬНЫҢ БИРГИ ОН ХОНУУНДА АВТОТРАНСПОРТ АЖЫЛДАКЧЫЛАРЫНЫҢ СОЦИАЛИСТИГ ЧАРЫЖЫНЫҢ ТҮҢНЕЛДЕРИНИҢ ДУГАЙЫНДА

1973 чылдың дүжүдүнүң көдээ ажыл-агый продукцуларын дажыглаарында киржип турар автотранспорт ажылдакчыларының социалистиг чарыжының бо чылдың сентябрьның баштайгы он хонуунда түңнелдериниң талазы-биле республика комиссиязының киирип келген материалдарын чугаалажып көргеш, Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлели-биле облпрофчөвүлелинниң доктаатканы болза:

Көдээ ажыл-агый продукцуларын сөөртүр талазы-биле эң бедик көргүзүглерни чедип алган «Сельхозтехниканың» Кызылда транспорт будурулгезин (директору **А. В. Шиганов**, парторганизация секретары **Г. М. Сычев**, местком даргазы **В. Д. Омеленчук**, комсомол организациязының секретары **А. Евдокимов**) социалистиг чарыштың тиилекчизи деп санаан болгаш Тыва АССР-ниң Министрлер чөвүлелиниң болгаш облпрофчөвүлелинин шилчиир Кызыл түгүн муң рубль түңнүг акша шанналы-биле кады тывыскан.

№ 2 АТБ-ниң (директору **В. З. Сатаев**, парторганизация секретары **В. Н. Комарова**, местком даргазы **Н. М. Баранова**, комсомол организациязының секретары **А. Чижик**), № 3 АТБ (директору **В. Н. Петров**, парторганизация секретары **А. Г. Фомичев**, местком даргазы **Н. Г. Черноусов**, комсомол организациязының секретары **В. Г. Фроленко**) колонналарының ажылын эки деп демдеглээн.

«Сельхозтехниканың» автотранспорт будурулгезинин коллективинге шаннал кылдыр берген түнден директор А. В. Шигановту 50 рубль-биле, кол инженер Н. И. Брацунну — ажыглал кылдазиниң начальнигни Б. А. Высочинскийни, местком даргазы В. Д. Омеленчукту 40-40 акша рубль-биле түс бүрүзүн шаннаар.

Чүге хожудаашкындал?

Улуг-Хем районда тараалаң улуг ажыл-агыйларның бирээзи «Күш-ажылдың хостуу» совхоз күрүнеге тараа садар талазы-биле алган хүлээлгезин күүседиринге чүге хожудан турарыл? Бо айтырыгны тодарадыры-биле совхозта дүжүт ажаап алышкынының чорудулгазын корүп, Чаатының Торгалыгның тараалаң делгем шөлдерин эргип чоруптувус. Шыпааларда, даглар, шаттар белдеринде арбын дүжүттүг тараа. Чаатының оң талазында хөй комбайннар тараанны дорт-даа, тавычалай-даа кестирген, ажааган, оларның букерлеринден чаагай дүжүттүг хүлээп алган, Чодураа суурда шаңче сөөрткен автомашиналар мурнун былаажып чаржып-ла турлар.

Хову турлаа. Элээп каш комбайн ажылдавайн ында аңаа турлар.

— Ажылдың мындыг чымыштыг үезинде үрелип-ле турар канчап барган техника боор бо. Тоску беш чылдың шиитпирлиг чылында кижи хөйүү бүдүрер, ниитиниң хереэнге күш-ажылчы үлүүн киирер хүлээлгелиг чүве болгай. Комбайнарның эпти-де үрелип турарының ужурун тыппас кижи-дир мен—деп, бир-ар ажок хыйланымышаан, комбайнының моторунда үрелген черин эдип тур.

Оон чапкыга чеде бергеш, хыйланган ужурун билип алыр дээш айтырдым:

— Комбайныңар үрелип бергеш ол бе?

— Бо чылын садып алган 10 комбайн-биле катай 23 агрегат бар. Чаа комбайннар безин бүдүрүкчүлүг ажылдаа шыдавайн турар. Чаа техниканы бүдүрүкчүлүг ажылдаар кылдыр эдиктирип ап чадажыр турар-дыр бис. Эрги комбайннар үргүлчү үрелир чүведир. Оон чылдагааны — сентелгени шынар чок чоруткапында — дээш, ол ында турганнаан комбайнларже айыттывыс.

Шолде комбайнар бышкан кызыл-тасты кезип турлар. Чамдык комбайнерлер тараанын чидириглиг кылдыр ажаап ап турары каракка шдеҥ болду. Ангыстарда оок-диликтей каапкан сыпта тараалар эңдерик. Ол ышкаш мажаталдыр көөр таварылгалар база бар.

Совхоз директору М. Гаковбиле профсөвялединиң ажылчын комитединиң даргазы М. Байыскыладыңа ужуражы бердивис. Олар тараа шөлдерин эргип чораан болдулар. Совхоз 5610 га тарва культураларының 33,3 хуузун кескен ийикпе. 992 гектар черниң тараазын бастырып алган. Бир гектарга оваапстыр 7 центнер дүжүт алдынын турар.

— Дүжүт ажаап алышкыны эгелээнинден бээр 20 хонук ажыш турар. Ажаап алышкынның чорудулгазы баштай оожум чоруп турган чүве, а сөөлгү үеде темп шору дүргедей берди—деп, Михаил Александрович чугаалаан, уламчылады:

— Комбайнарның үрелир чоруу ажаап алышкын чорудулгазын дыка саалдып тур. Ынчалза-даа баш удур хемчегларын ап тур бис.

Дүжүт ажаап алышкынында ажыдап туралар ортузунда социалистиг чарышты канчаар организастаавын, мурнакчыларны илередип, оларны шаңнаы маттарын кандыг ядыы чорудуп тураын айтырдывыс.

Бо айтырыга эш Байыскылаң мынчаар харыылады:

— Комбайнерлер, чолаачылар. оске-даа тараажылар ортузунда чарышты калбарткан бис. Ындыг-даа болза, чарыш түңнелин ийи катап үндүрер дээш чадаптывыс. Мурнакчылар илереевин турар. Оон чыдагаапы комбайнарның үрелгеп, ажылдавайн турарыпдадыр.

Моон ап көөрге, күш-ажылды организаставны куду деңнелде болгаш социалистиг чарыш дээштиг эвес. 20 ажыг комбайнерниң аразында чаңгыс-даа мурнакчы кижи чок дээрзинге бүдүрээр арга чок тур. Шаң ажылгынналарында автомашина чолаачыларында канчаң мурнакчылар чок деп?!

Ол-ла совхозтуң Чодураа суурда шалында эвээп санлыг кижи ажылдап турар. Комбайнардан эккеп дүжүргеп тараа шаңны долган. Ында хөй тараанны 8 кижи ийи эллчег-биле «ОВ-20» маркалыг машиналарга арыглап, күш чедишпейн турар. Моторист Лайзан Анай-оол хөй тараанны көргеш, биске мынча деп чугаалады:

— Тарааны ховудан эккеп-ле турар. А шаң девискээри делгем-даа болза тараа сыңыштастады. Шаң девискээрин алгыдарының хемчегларын албайн турар.

— Мынча хөй тараа шаңда чыдып турда, күрүнеге тараа дужаалгазы чүге ошалдап турарыл?

—«Сельхозтехниканың» Шагаан-Арыг салбырының элээп хөй автомашиналары тараа сөөртүп турар. Олар түгле комбайнардан тараа сөөртүрүнге ойлоткеп. Ынчангаш күрүнеге дужаар тараа сөөртүрүнге автомашина чедишпейн турар түве эвеспе бо. Совхоз 830 тонна тарааны күрүнеге дужаар хүлээлгелиг. Бөгүн моон каш-да машина түгү тараа Шагаан-Арыг пунктуузуче чорутту — деп Л. Анай-оол харыылады.

Шаңда кызыл-тас, чиңгетарааа, арбай оваа-ла. Кижи күүнүн ову арыглап кургадырынче мобилизастаары негеттинип турар.

Торгалыг суурда ажыл-агыйның төп шаңында Т. Кызыл-оолга удуртқан 24 кижи тараа арыглап турлар.

Автомашина чедишпезинден тараа дужаалгазы ол шаңда база саалап турар. Бөгүн моон дорт-ле тонна хире тараанны күрүне пыгжамырынче чорутканын эң Кызыл-оол балыткал чугаалады. Тараа хүлээп алырынга ол шаң таарымчалыг кылдыр дерттинмээн.

Ажыл-агыйның удуртукчуларының харыысалга чок ажылдап, чугула кампанияны алаңгайгаарлаашкынче киирген чорукту буруу шаап көөру негеттинип турар.

М. СЕВЕН,
«Шынның» тускай корр.

ТӨП ТЕЛЕВИДЕНИЕГЕ Т. ЖИВКОВТУҢ ЧУГААЗЫ

Сентябрь 17-де ССРЭ-ниң Төп телевиденизин дамчыштыр Болгарияның Коммунистиг партиязының Төп Комитединиң Бирги секретары, Болгария Улус Республиканың Күрүне Чөвүлелиниң Даргазы Тодор Живковтуң интервьюзун дамчыткан.

Акы-дуңма социалистиг чурттарның партия болгаш күрүне удуртукчуларының Крымга болган үш дугаар ужуражышкыннарын дыка улуг, онза ужур-дузалыг деп Т. Живков чугаалаан. Оон түңнелдери тайбың болгаш улустарның айыыл чок чоруу дээш демократия, национал хамаарышпас чорук, социал дешилге дээш, социализм дээш демиселге чугула салыышкын боон турар. Крымга ужуражышкын үезинде сөөлгү үеде делегейге болгулаан улуг-улуг болуушкуннарны чаңгыс эң-сеткилбиле үнелеп көргеп.

Т. Живков ленинчи тайбың политиканы боттандырып чорударынга СЭКП Төп Комитединиң Чиңгине секретары эш Леонид Ильич Брежневтиң АКШ-ка, ГФР-ге болгаш Францияга аян-чоруктары канчаар-даа аажок улуг салыышкынны киирген деп демдеглээн. Ядролуг дайынны болдурбазының дугайында совет-америк дугуржулгазынга оон ат салганы төөгүүг болуушкун деп шыны-биле адап турар.

Коммунистиг болгаш ажылчын партияларның бүгү антаимпериалистиг күштериниң чаңгыс эвин улам сырый каттыштырып, быыкыглаары дээп, бүгү делегейге тайбыңның болгаш социализмниң идеалдарының тиилелгезинге оларның салыышкыны улам улгатсын дээш могаг чок хөделирин Крымга ужуражышкынналрның киржикчилери чаңгыс үн-биле илереткен деп ол чугаалаан.

Болгар-орус болгаш болгар-совет найырал—дыка хөй салгалдың болгарлары-биле тудуш холбаалыг чүүл болуруп Т. Живков демдеглээн. Бистиң чуртка социалистиг тургузуушкуннуң чылдарында улам быжыглып, чаа утка-шынарлыг болу берген ол найырал бистиң амгы болгаш келир үевистиң үндезини, бистиң коммунизмче оруувусту чыдыдып турар эң чүгүле факторларның бирээзи боон турар. Болгарияның Коммунистиг партиязы-биле Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының аразында чаңгыс эң болгаш акы-дуңмалыкшыл чорук бистиң политика талазы-биле эвилелиивистиң үндезини болган багаазы боон келген болгаш моон-даа соңгаар ындыг болур ужурлуг деп Т. Живков онзалап демдеглээн.

Интервьюнуң түңнелинде Т. Живковтуң чугаалааны: чоокта чаа Болгария Улус Республиканың Күрүне Чөвүлели СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары эш Л. И. Брежневке бистиң күрүнениң эң дээди маанызы—Болгария Улус Республиканың Маадыры атты тывыскан болгай.

Ол дээрге, улуг совет улустуң ленинчи Коммунистиг партияның болгаш Совет күрүненiң шылгарангай оглу болгаш удуртукчузу, делегейниң коммунистиг болгаш ажылчын шимчээшкинниниң шылгарангай ажылдакчызы, тайбың болгаш улустар аразынга найырал дээш—чайгылыш чок демиселчи Леонид Ильич Брежневке болгар улустуң улуг ынаажылыын болгаш аңаа чүректиң ханызындан өөрүп четтиргенинiң илергейлээшкиниң боон турар. Бистер Леонид Ильич Брежневке чүректиң ханызындан байыр чедирбишаан, аңаа кадыкшылды, болгар коммунист бүрүзүнге улуг үнелиг оон өндүр-улуг ажылчорудулгазынга улам улуг чедиишкиннерлиг болуруп күзеп турар бис.

(СЭТА).

Соңгулдаларга уткуштур

ХАРЫЛЗАА БЕЛЕТКЕЛИ

Кызылдың № 409 соңгулда округунуң талазы-биле ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Эвилелдиң Совединге болгаш Тураннның № 79 Төп соңгулда округунуң талазы-биле Тыва АССР-ниң Дээди Совединге бо чылдың сентябрь 30-де эртер соңгулдаларга белеткелди харылзаа органнары база чорудуп турар.

Соңгулда комиссияларын, партия, совет органнарын харылзаанын болгаш радиофикациянын бүгү хевири-биле хандырар болгаш ону шынарлыг, үзүктелиишкин чокка ажылдадыр сорулга-биле республиканың харылзаа эргелелиниң начальниги дужаал үндүрген. Ону ёзугаар харылзаанын будурулге-техниктиг эргелелиниң чанынга 8 кижи составтыг бөлүктү тургускан. Ол бөлүк соңгулдаларга белеткелдер талазы-биле ап чорудар хемчегларны ажылдап кылгаш, ону харылзаанын бүгү белдирлеринче болгаш будурулгелеринче чоруткан.

Бо хүннерде соңгулда комиссияларының хей кезинин киирген чагыгларын ёзугаар оларга тускайлаан бажыңнарны радиоточкаларын, телефоннарны киргизеэн. Бо ажыл уламчылап турар.

Харылзаа дериглериниң профилактиктиг көрүлгезин, сентелге ажылын чорудар ажылдакчыларны өөрүп, Барыын-Хемчик, Эрзин районнарынче чоруткан. Олардан аңгыда харылзаа эргелелиниң төлээлекчилерин районнарже чоокку хүннерде база чорудар. Республикада 192 соңгулда участогунуң 9-зунга түр ажылдаар радиохарылзаалы тургузар. Олар колдуунда ырак одарларда малчыннар турлаглары, бригадалар төптери-лир, Соңгулда хүнүнде харылзаа белдирлеринге тускай лежучий автомашиналарны быжыглаар, телефон болгаш радиохарылзаанын үзүктелиишкин чок, эки ажылдаарын хандырарынче харылзаачылар бүгү күүнүн мөөннээрлер.

Г. МИРОНОВ,
электрохарылзаа инженери.

Партийжи амыдырал

КОММУНИСТЕР ТАРАА ДЭЭШ ДЕМИСЕЛДЕ

Тандының тараа шөлдеринде дүжүт ажаалдазы кидин түлүк чоруп турар. Агаар-бойдустун байдалы таарымчажок турза-даа районнун ажылагыйларының ишчидери төскү беш чылдың шиитпирлиг үшкү чылында багай эвес дүжүттү өстүрүп алган. Сезен үш мун ажыг га черде тараяны өй-шаанда болгаш чидириг чокка ажаап алыры тараажыларның, ылангыя коммунистерниң ыдыктыг хүзөөлгези болур. Тандының тараажыларының хөй нүрүүзү шак ол бөдик хүзөөлгени күүседир дээш кызымаккай ажылдап турар дээрзин демделезе чогуур.

Амгы үеде районда 20 мун ажыг га черде тараа культураларын тавычалай кескен, 23 мун ажыг га черниң тараазын комбайн-биле шүүт дөрт кескен, 32 мун га черниң тараазын бастырган болгаш оортан 27 мун ажыг тонна эки шынарлыг тараяны алган. Ол дээрге бүгү ажааза ногуур тараның 40 ажыг хуузу болуп турар.

Бо чылдың дүжүт ажаалдазында бир онзалап демделээр чүве болза ону комплексилиг азы бир угда элээн каш ажылдарны катай чорудуп турары болур. Бо талазы-биле Көдээ ажыл-агыйның дуржулга станциязы. «Коммунизмниң херели» колхоз, ССРЭ-нин 50 чылы аттыг болгаш чаа тургустунган «Шамбалыг» совхоз онза шылгаран турарлар. Ылангыя Көдээ ажыл-агыйның дуржулга станциязы күүсеглиг хөй талдыг чорударынга өске ажылагыйлардан мурнап турар. Станция 9,5 мун га черниң 5 мун ажыг газының тараазын ажааган болгаш ол шөлден 4750 тонна тарааны бастырып алган. Ында 2500 га күүсү аңгыс чер андартыгнаан, куруктурган чердерни ажылдап кылыры база чоруп турар. Оон аңгыда шөлдерниң саванын аштаары, ону пресстеп шарыры болгаш сараттаары база чоруп турар.

«Коммунизмниң херели» колхоз күүсү хөвү ажылдарын үлегерлиг чорудуп турар. Ында күрүнеге тараа садарының планы 60 ажыг хуу күүсеттинген. Бир эвес ол ажылагый эрткен чылын күүсү чер андарылгазының планын күүсеттээн, үрезинни четче уруп албаан, шөлдерниң саванын бөдээн турган болза, бо чылын дүжүт ажаалдазы эгелээри билек, күүсү ажылдарны бир демниг чорудаберген. Колхозтун тараажылары шөлдериң саванын сараттап, арыглап каан черлерге күүсү чер андарылгазын чорутканы.

Тока аттыг совхозка дүжүт ажаалдазының баштайгы хүннеринде четпестер тургулаан. Ынчалза-даа совхозтун тараажылары, ылангыя коммунистер ажыл-херекти хөлга алган соонда четпестер чайлаттынган. Совхоз ам күрүне шыгжамырынга 2000 ажыг тонна тарааны урган, 1000 ажыг тонна үрезинни белеткээн, 1200 га черге күүсү чер андарылгазын чорутканы.

«Революцияның чалбыыжы» колхозка сөөлгү чылдарда тараа орайтап быжар болуп турар. Ында бо чылын база тараа орайтап быжаан. Ынаар болза-даа улуг дуржулгалыг Валгазынның тараажылары агаар-бойдустун таарымча чок байдалынга алыспайн турар. Ылангыя ол колхоз эрткен чылын хамык ажылагыйларны соңнап дүжүт ажаалдазынче кирген-даа болза хамыкты мурнай онудооскан. Бо чылын колхозтун тараажылары дүжүт ажаалдазын бедик темп-биле чорудуп, күрүне шыгжамырынга хүннүн-не 400-450 тонна тарааны уруп турар.

Сөөлгү хүннерде районнун ажыл-агыйларынга парткомнарның хөй кижи киржикчилиг хуралдары база партия хуралдары болуп эрткилээн болгаш ында төскү беш чылдың шиитпирлиг үшкү чылында дүжүт ажаалдазын дургедедиринин хемчеглерин чугаалашкан.

Амгы үеде барык бүгү трактор-хөвү бригадаларында партия болгаш партия-комсомол бөлүктерин түргускулаан. Олар тараажылар ортузунда партийжи-организастыг болгаш партийжи-политиктиг ажылды чорудуп турарлар.

Ылангыя Тока аттыг совхозтун ийиги хөвү бригадазында комбайнер В. Г. Ивановтун удуртуп турары партия-комсомол бөлүү үлегерлиг ажылдап турар. Эш Иванов хүнүнүн үлүг-нормазын 180-200 хуу чедир күүседип, өске эш-өөрүнге үлегер-чижээн көргүзүп турар. «Коммунизмнин херели» колхозтун бирги хөвү бригадазында партийжи удуртукчу Оюн Манаар-оолду ат-алдарлыг удуртукчу база үлегерлиг комбайнер деп эш-өөрү бедии-биле үнелеп турар. Оюн Манаар-оол ылангыя аныяк комбайнерлерни өөредир талазы-биле кызымак ажылдап турар. ССРЭ-нин 50 чылы аттыг совхозта Ленин орденнин эдилекчизи Петр Ермолаевтин удуртуп турары партия бөлүү база ол-ла совхозтун бешки бригадада эш Очур-оолдун удуртуп турары партия бөлүү эки ажылдап турарлар. Ол бөлүктернин удуртукчулары механизаторларның болгаш тараажыларның ажылдаарынга болгаш чүртээрынга таарымчалыг байдалды тургузуп бээринче улуг кичээнгейни салып турар. Хөвү турлагларынга чоруткан көрүлде конкурузунуң түннелинде бешки бригада ийиги черни алган, ам удавас ында шилчиир вымпелди болгаш библиотеканы шаңнал кылдыр тыпсыр.

Көдээ ажыл-агыйның дуржулга станциязының ийиги хөвү бригадазында трактурист, СЭКП райкомунуң бюро кежигүнү Иван Петрович Оглезневтин удуртуп турары партия бөлүү улуг организакчы болгаш мобилизакчы база кижизиликчи ажылды чорудуп турар. Иван Оглезнев боду ам бээзин 190 гектар күүсү чер андарылгазын чоруда каапкан.

Бригадаларның хөвү турлагларда дүжүт ажаалдазының үезинде түр тургустунган партия бөлүктерининг удуртукчуларының улуг организакчы ажыл-ижин бедии-биле үнелеп көрүп турар бис. Ол партия бөлүктерининг организакчы ажыл-ижининг ачызында аныяк механизаторлар дуржулганы шингээдип ап, хожудангайлар мурнакчыларнын денелинге чедир көдүрүлүп турар. Партия бөлүктери механизаторларның чүрттаар черлерин экижидеринче улуг кичээнгейни салып турар. Бүгү хөвү турлагларында чунарбажыңнар ажылдап турар, турлаглар арыг-силиг болгаш чүрттаксанчыг кылдыр тутунган, ында телевизорлар ажылдап турар. Оон ынай турлагларда радиоприёмниктер бар, көжер библиотекаларлыг болгаш чаа журналдарны болгаш солуннарны ажыл-ишчилер номчуп турар. Хөвү турлагларында мурнакчы комбайнерге ийикпе азы звенога алдар болдуруп. Күш-ажылчы алдарның түгүн көдүрүп турар. Трактор-хөвү бригадаларында партия болгаш партия-комсомол бөлүктери дүжүт ажаалдазының үезинде улуг ажыл-херекти кылып турар дээрзин көрүп турар бис.

Күүсү дүжүт ажаалдазының болгаш часкы хөвү ажылдарының үезинде коммунист механизаторлар боттарының үлегер-чижээн көргүзер талазы-биле улуг салдарлыг болган. Дуржулга станциязында комбайнер коммунист эш Сидоров ам бээзин 220 га черниң тараазын ажаай каапкан. «Революцияның чалбыыжы» колхозта аныяк коммунист Валерий Любушкин, «Коммунизмниң херели» колхозта С. Күжүгет болгаш оон-даа өске хөй мурнакчы коммунист-комбайнерлер в и н үлегерлиг ажыл-ижин демделээр херек.

Дүжүт ажаалдазында үлегерлиг ажылдап турар комсомолчулар база хөй. Дүжүт ажаалдазында комбайнерлер болгаш трактористер болуп аллан, ажыг комсомолчулар ажылдап турар. Ылангыя үоокта тургустунган «Шамбалыг» совхозтун комсомолчуларының иделкейлиг чоруун онзалап демделээр херек. Ол совхозтун комсомолчулары бо чылдың сентябрь 1-де бүгү республиканың комсомолчуларынга тоскү беш чылдың шиитпирлиг үшкү чылының тараазын өй-шаанда болгаш чидириг чокка ажаап алырынче кыйгырган болгай. Оларның сөглээн сөзү ажыл-херек-биле бадыткаттынып турар. Комсомолчулар каш-ла хүннериң иштинде 1000 ажыг га черниң тараазын ажаап алган. Ында Ооржак Кестик-оол, Ондар Кертик-оол болгаш оон-даа өске комсомолчулар чаршытың мурнакчылары болуп турар.

«Тиилелге» совхозта Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры Василий Янчаттың удуртуп турары комсомолчуаныяктарның № 5 трактор-хөвү бригадазында база ажыл-херек эки чоруп турар. Ол-ла совхозтун Сарыглар Очур-Сат удуртуп турары № 4 трактор-хөвү бригадазында комсомолчулар болгаш аныяктар база үлегерлиг ажылдап турарлар.

Дүжүт ажаалдазында ажыл-херектиң чедиишкинниг чоруп турары-биле кады четпестерниң дугайын ыыттавайн баар арга чок. Ол четпестерни чайладырынче тараажыларның, тускай эртемниглерниң, коммунистерниң болгаш кодээ активтиң кичээнгейин үгландырар херек. СЭКП Тыва обкомунуң бюрозунга биистий районда дүжүт ажаалдазы канчаар чоруп турарының дугайында айтырыгны бо чылдың сентябрь 3-те чугаалажып көрген болгаш дүжүт ажаалдазында улуг четпестер барын СЭКП обкомунуң бюрозу айыткан. СЭКП обкомунуң бюрозунуң доктаалын күүседип, дүжүт ажаалдазының организастаарынче, бүгү-ле бар курлавырларны ажылдаарынче улуг кичээнгейни салган бис. Оон түннелинде ажаалданың бүгү техниказы долу күш-биле ажылдап кирген. Амгы үеде бир комбайнының хүнде ажаап турары 13,5 гектар четкен. «Тиилелге» совхоз дүжүт ажаалдазында күш-ажылды организастаарын экижиткен. Ында ам 7000 га черниң тараазы ажаап алдынган, ол дээрге бүгү тараа культураларының 42 хуузу болур. Автотранспорт ажыглалында болгаш ону кывар, чаар чүүлбиле хандырарында четпестер база чайлаттынган.

Көдхозтарда, совхозтарда парткомнар болгаш профавиледдернин ажылчын комитеттери хөвү турлагларынга механизаторларның чүрттаар черлерин чаагайжыдарынче улуг кичээнгейни сала бергеп. Амгы үеде социалистиг чарышты эң-не тодаргай болгаш боттуг кылдыр организастап турар. Ынчангаш чарышты эрегей көөр чорук читкен. Чарыштың түннелин беш хонгаш-ла доктаамал үндүрүп турар.

Районнун ажыл-агыйлары дүжүт ажаалдазы-биле кады ниитинин малынга чем белеткээр ажылды база чорудуп турар. Районнун колхозтары болгаш совхозтары сентябрь 10-га чедир 12 мун тонна сигенни, 60 мун тонна сүлосту, 1200 тонна сенажты болгаш 480 тонна витаминниг далганны белеткээн. Ажыл-агыйлар мал чеми белеткээринин темпизин бичии-даа кошкаспас үжүрлүг.

ССРЭ-нин 50 чылы аттыг, «Россия» совхозтарда дүжүт ажаалдазын болгаш мал чемнери белеткээрин четпес организастап турар дээрзин дүвүрээзин-биле айытса чогуур. Ол черлерде партийжи-организастыг болгаш партийжи-политиктиг ажылдын деннели куду болганы-биле күш-ажылдың сагылга-чүрүмүн үрээр чорукчатар улаа-дараа болгулап турар.

Тандының тараажылары, оон иштинде коммунистер тоскү беш чылдың шиитпирлиг үшкү чылының дүжүдүн өйшаанда ажаап алырынга шиитпирлиглер. Ынчангаш тандыжылар бо ажыл-агый чылын чедиишкинниг эрттиреринге чугаажок.

Г. А. ЗАРКЕВИЧ,
СЭКП Таңды райкомунуң бирги секретары.

Пропагандистиң индири

ООҢ ДУРЖУЛГАЗЫ

Сергей Сарыгович Хертек Кызылдың педагогика институдун дооскаш, башкылап эгелээни-биле чергелештир пропагандист даалганы база күүседип келген. Аныяк башкыга пропагандистээри баштайгы чылдарда элээн берге болган. Башкы кижиге үе—эң-не үнелиг. Ынчангаш ол бодунуң ажылынга үе-шактыг шын хуваап алырынче кичээнгейни салган. Башкылаарда-даа, пропагандистээрде-даа эртеминге белеткенирде хуваап алган шагын шын сагып турган. Оон-биле кады пропагандист чамдык шактарны бодунуң политиктиг билиин бедидер, бодунга пропагандистиң арга, дуржулгазын шингээдип алыр сорулга-биле хүн бүрүнүң үнүп турар парлалгазында чаа үүлдерни номчуурунга, эш-өөрүнүң арга-дуржулгазын өөренирингe чарыгдап турган. Оон эрттирип турар кичээлдериңе СЭКП райкомунуң төлээри болгаш дуржулгалыг пропагандистер олуржуп, боттарының ажыктыг саналдарын берглээн. Хертек чоорту пропагандистиң нарын, берге ажылының уг-шинин билип эгелээн.

Алды чыл ынчаар билдиртпейн эрте берген. Сергей Сарыгович ол үениң дургузунда СЭКП кежигүнүнге база кирип алган. Берген даалганы күүседиринге бедик харысалгалыг, ак сеткилдиг болган бодунга шыңгыы негелделиг чоруун ол көргүскен. Кызымаккай ажыл-ишчи чоруу-биле районда эки ажылдыг болгаш дуржулгалыг пропагандистерниң одурүүнче киргеп Хертек пропагандистерниң республика, район семинарларынга доктаамал киржип, бодунуң дуржулгазын өскелерге чугаалап берип, олардан база өөренип ап чоруур. Сөөлгү дөрт чылда Бай-Тайганың райпо коллективинге пропагандист кылдыр ол доктаамал бижыглаттынган турган.

Эрткен чылын СЭКП-ниң экономиктиг политиказының амгы үе-чадада чугула айтырыгларын өөренир политшколаны башкылап кыштаан. Бо чылын ол школда өөредилгезин уламчылаар.

Ам ооң эрткен чылын кичээлдерни канчаар эрттирип турганындан чамдык үүлдерни таныжып көрээлиңер. Бир-ле дугаарында кичээлди эрттиреринин белеткелинге пропагандист хөй үезин чарыгдап турган. Неделя бурунгаар дараазында кичээлдиң темазынга ажыглаттынар номнарны, брошюраларны, солуннарны, журналдарны номчуп алгаш, конспектинин бижип алыр. Ону баш удур тургускан план ёзугаар бижиир. Чижээлээрге, «Капитализмден социализмче шилчизге үезинде СЭКП-ниң экономиктиг политиказы» деп теманың планын мынчаар тургускан: 1. Чүртту индустриализастааны (социализмниң материал-техниктиг баазазын тургусканы) 2. Кодээ ажыл-агыйны коллективизастааны (быдаргай тараачын ажыл-агыйдан коллективтиг колхоз тургузуушкунунче шилчээни) 3. Культура революцилзы (чонуң болгаш ниитилелдиң иштинде үндезин чаартылгалар).

Шак мындыг дончу, бидиңгир планны тургускаш, пропагандист кичээлди эрттирерде, ол темага холбашкан материалдарны: В. И. Ленинниң чогаалдарының дөрткү, бешки томнарын, «Бичии Совет энциклопедия», «ССРЭ чурагайлар-биле», «ССРЭ-ниң ажылагыйы», «Делегей экономиказы», «Кыска экономиктиг словарь», «Коммунист» журнал, республика солуннарын, «Тыва төөгүзүн» (ийиги тому) болгаш чамдык чечен чогаал номнарын ажыглаан. Бо темага СЭКП-ниң XXIV съездизиниң материалдарын пропагандист база билдилиг ажыглап келген. Языбүрүү литератураларны ажыглап тургаш, конспектини делгеренгей бижип тургузуп алган соонда, ону тайылбырлаарынче кол кичээнгейни салып турар.

Пропагандист Хертек бодунуң тайылбырын план ёзугаар системалыг чорудуп, чамдык дыңнакчыларга билдинмес чаа политиктиг терминнерниң утказын тайылбырлааш, бижидип бээр. Темага хамаарыштыр төөгү документилериңден, В. И. Ленинниң амыдыралындан болгаш чечен чогаалдардан үзүндүлерни тайылбыр үезинде номчуп бээрге, дыңнакчылар материалды улам ханы билип алыр болгаш оларның кичээлге сонуургалы улам бедиир дээрзин ол аныяк пропагандистерге чугаалап турар. Үстүнде темага хамаарыштыр Совет эрге-чагырганың баштайгы хүннеринде хүлээп алганы чер дугайында декретти, В. И. Ленинниң «Совет эрге-чагырганың ээлчеглиг соругулагары», «Улуг эгелээшкин», «Эвээш-даа болза экизи дээре» деп ажылдарындан чамдык үзүндүлерни номчуп берген. Коллективизация дугайын тайылбырлап тура, ол М. Шолоховтуң «Аңдарган күр чер» деп номундан чамдык үзүндүлерни дыңнакчыларның боттарынга номчуткаш, кандыг бергелер тургананын оларга тайылбырлаткан.

Тайылбырны доозкаш, пропагандист дыңнакчыларның чаа теманы кайы хире шиңгээдип алганын хынап, ниити айтырыгларны салып турар. Оон соонда 2—3 дыңнакчыга допчузу-биле чугаалаткаш, кичээлдиң эрткенин түңнээш, онаалганы бээр. Ол ышкаш Хертек кичээлдериңе көргүзүг материалдарын база ажыглап турар.

Дуржулгалыг пропагандист Сергей Сарыговичиниң кичээлдерни эрттирип турарының чамдык арга-дуржулгазындыг-дыр. Оон пропагандисчи ажылын СЭКП-ниң Бай-Тайга райкому бедии-биле үнелеп келген. Ол ында удаа хүндүлел бижиктер, өртектиг белектер-биле шаңнаткылаан.

Б. БАРБА.

Бии-Хем районнун Ленин орденниг «Кызыл тараачын» совхозунуң тараажылары чаа дүжүттүн тараазын өй-шаанда, чидириг чок ажаап алыр дээш, комбайнерлер, чолаачылар ортузунга социалистиг чарышты ажаалданың баштайгы хүнүнде-ле чарлаан. Совхозтун хоочун комбайнерлериниң бирээзи Степан Чолдак-оол ажаап алышкынның эгезинден бо хүнге чедир 230 гектар хире черниң тараазын бастырып, мурнакчыларның одуруунда кирген.

Степан Чолдак-оол арткен чылдың дүжүт ажаалдазынга иденкейлиг киржип, 900 тонна тарааны бастыргаш, кодээ ажыл-агый ажылдакчыларының профавилел Төп Комитединин хүндүлел бижии-биле шаңнаткан.

Тоскү беш чылдың шиитпирлиг үшкү чылында ол эрткен чылдыңдан-даа бедик көргүзүтлерлиг ажылдаар дээш, 350 гектар черниң тараазын бастырар деп социалистиг хүлээлгени алган ажылдап турар.

ЧУРУКТА: комбайнер Степан Чолдак-оол.

В. ЧАДАМБАНЫҢ фотозу.

Үнелиг үе халас эртип турар

Оруктуң ол-бо талаларында тарааның үнгени аажок. Бышканы-даа кончуг. Салгын-сырын аайы-биле оожум чалын чыдар. Бир дилиндекти үш комбайн кезип тур. Олардан ырак эвесте аразы ырак-ырак ийи машина көстү-дүр. «ГАЗ-69» маңнап келгеш, доктаай берди. Үнүп келзе-ле кол агроном Василий Игнатьевич Иконников болду. Ол үүрмек үрелиишкинге таварышкаш, ара доктаап, чангыс черде чыглы берген комбайннар чанында барды. Оларның чанында автомашиналар база бар. Чүвениң ужуру удаваанда билдине берди. «Кызыл тараачын» совхозта комбайнар эпти-ле үрелир, тараа соөртүүбиле келген машиналар болур-чогууру-биле ажыглаттынмайн турарын караавыс-биле бүзүрел көрдүвүс.

Чаагай дүжүттүң салым-чолун шиитпирлеп турар комбайнерлернин ажылижиниң чедиишкини оларның башкарып турар техниказының чангыс аай, үрелиишкин чокка ажылдаарындан кончуг хамааржыр. Ынчалза-даа ында комбайнарның үрелир чоруу хөй. Кол агрономнуң чугаазы-биле алырга, хүнде 4—5 комбайн үрелип, үнелиг шак анаа эртип турар.

Ындыг үүлдү мен база көрдүм. Владимир Даваанын комбайнының транспортёру үрели берген. Элээп үе иштинде ажылдавады. Оон өске беш комбайн база үүрмек үрелиишкиннерге таварышкаш, эртенги ажылче улуг озалдаашкынныг кирдилер. Өске дилиндекте, Кудук адаанда шөлде, дуржулгалыг механизатор Константин Кочневтин звенозунда ийи комбайн үрелип каарга, техниктиг хандырылганың машиназы келбээнинен оларның комбайнерлери тараа соөртүр машиналарга олурупкаш, үрелген кезектерин совхоз төвүнге кылдыртыр дээш чоруптулар.

Ол-ла шөлде комбайннардан тараа соөртүп турар мурнакчы чолаачы Виктор Русман комбайнынарның үрели бээр чоруунга таарзынмаанынга бодунуң хомудалын мынчаар илеретти.

— Бир комбайнерни мен чедирип кагдым. Ол эштин комбайны дуу турар олдур. Сөөлгү хүннерде ажылывыс бүдүүгүр эвес апарды — дээш чолаачы Виктор Русман ынчаар, өске шөлде, үрелген база бир комбайнче айытты.

— Кезилдениң баштайгы хүннеринде кандыг турганыл? — деп оон айтырдым.

— Ынчан тараа соөртүр машиналар чедиишпейн турду. Суур төвү ырак эвес чер. Анда четкеш дедир кээрге-ле үш-дөрт комбайнның бункери дола берген болур. Оон чоорту четтигин турар апарган бис.

Кызыл хоорай Советиниң депутады аныяк чолаачы Виктор Русманның дүвүрелидаа, хомудалы-даа чоп. Ажылдың темпизи ындыг байдалдыг турда, комбайннарның, автомашиналарның хүнде кылыр, бүдүрер ажылының дугайында чүнү чугаалаар боор?! Оларның норма-чижээ оранчок чавыс болуру билдингир. А чүгле үнелиг үешак хилис эртип, долузу-биле ажыглаттынмазы хомуданчыг-дыр. Оон ужурундан ында тараа соөртүп турар чолаачылар комбайннар манап, ажыл чок анаа турар. Олар база-да боттарының ажыл-ижи-биле чаа дүжүт ажаалдазынга дузалажыр дээш совхозка келген болгай. Ынчангаш оларның дузазын чоп ажыглаар, автомашина бүрүзүнүң долу күш-биле ажылдаарын ханды-рары—чугула айтырыг деп чүвени «Кызыл тараачын» совхозтун удуртукчулары утпас ужурлуг.

Ш. ДОРЖУ.
«Шынның» корр.

Ажыл-агыйларның улусчу контролёрларының кичээнгейинге

ТАРААНЫ ЧҮГЕ ДЕҢЗИЛЕВЕЙН ТУРАРЫЛ?

Кызылдың тараа сайгарар баазазынга деңзилевээн тараа соөрткен машиналар ам-даа келбиттаан. Ындыг харысалга чок чорук дүжүт ажаап алышкынының эгезинден бээр үргүлчүлеп турар. Чылдагааны чүдел? Чамдык колхоз, совхозтарның хөвү турлагларында деңзилекчилер шуудун харааш, автомашиналарның чүдүрүп алган чүгүн даап бодааш, деңзизин салып каар ийикпе азы чолаачыларныштуут-ла Кызылче чорудуптар чүүлдер бар. Өске таварылгада, чамдык бригадаларда деңзи чоктуң хараазы-биле ындыг. Ол дээрге ажаап алышкынга белеткел чок киргенин хереченлеп турар тодаргай чижек-тир.

Деңзилевээн тараа соөрткен автомашиналар колдуунда-ла Каа-Хемниң Ленинчи орук» совхозтан, Таңдының «Тиилелге», ССРЭ-нин 50 чылы аттыг совхозтарындан, «Сукпак» совхозтан кээп турар. Август 31-де «Ленинчи орук» совхозтан деңзилеттинмээн тараалыг 14, сентябрь 5-те «Сукпак» совхозтан 10, сентябрь 3-те ССРЭ-нин 50 чылы аттыг совхозтан 12 машина келген. А сентябрь 4-те бүдүн хүн иштинде 44, а сентябрь 5-те—57 машинаның деңзилеттинмээн тараа соөртүп келгени илереэн. Олар «Тиилелге», ССРЭ-нин 50 чылы аттыг, «Сукпак» совхозтарның тараа шөлүнден келген автомашиналар-дыр.

Чамдык ажыл-агыйларның удуртукчулары, тускай эртеминиглери тарааны чидириг чок ажаап алыр талазы-биле харыысалгазын үттүп, күрүнениң ончузун халас чарыгдап болурунуң ажык оруун тургузуп турары канчап-даа таарышпас. Ынчангаш чер-черде улусчу контроль бөлүктери бо айтырыгны дарый шиитпирлээр херекке иденкейлиг киржир хүлээлгелиг.

Д. ШАҢГЫР-ООЛ.

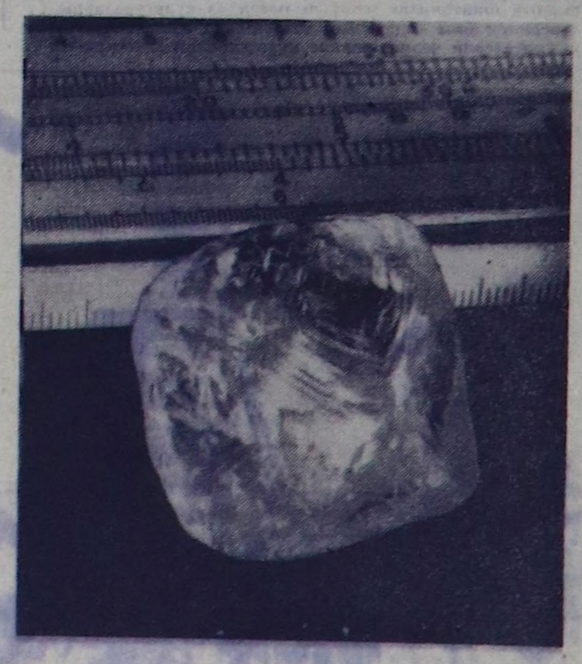

Мирный хоорайда «Якуталмаз» каттыжышкынының 3 дугаар арыглал фабриказынга тывылган алмазты «Аэрофлоттуң 50 чылы» деп адаан.

Ол эң арыг даан нарын кристалл 232 карат деңзилиг. Ол дээрге, Совет Эвилелинге тывылган алмаздарның эң улуу бооп турар.

Ырак-узак Якутияның алмаз үлетпүрүн берге байлалдар турбуже тургузуп эгелээн. Ужудукчулар ынчан дагжыларга дыка улуг дузаны көргүскеннер. Чогум-на оон ужурунда ол алмазты Аэрофлотка алдар кылдыр ынчаар адаан.

ЧУРУКТА: «Аэрофлоттуң 50 чылы» деп алмаз.

Р. КОЗЬМИННИҢ фотозу.
(СЭТА-ның фотохрониказы)

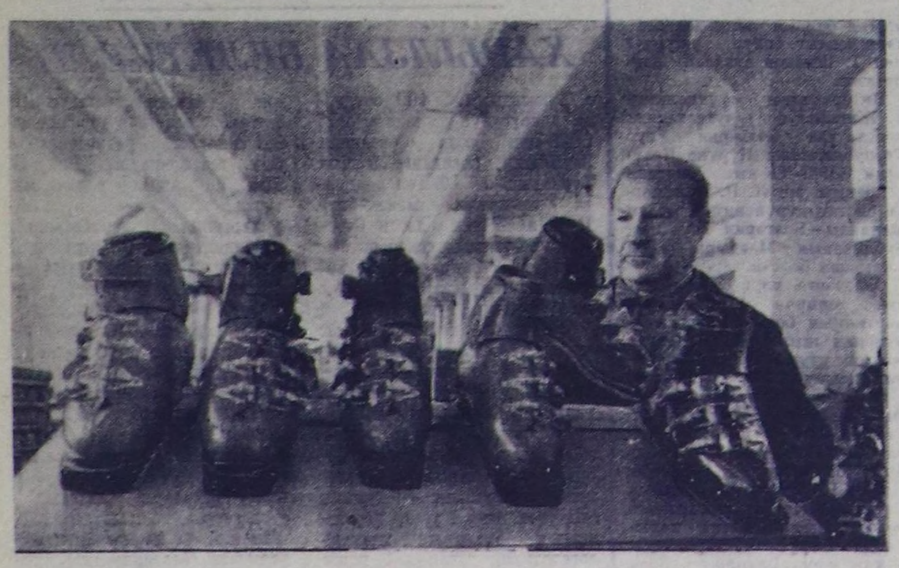

МОСКВА. «Спорт» дээр шенелде комбинады спортчу идик-хептерни яңзы-бүрү кылдыр даараш үндүрүп турар.

Эң-не эки дээн дөрт хевирлиг спортчу идиктерге Күрүнениң шынар демдээн тывыскан.

ЧУРУКТА: спортчу идиктер кылыр цехтиң мастери Михаил Ефимович Мамонтов дагга чуңгуулаар хаакка кедер Күрүнениң шынар демдектиг идиктерни дужаарынга белеткеп тур.

В. ХУХЛАЕВТИҢ фотозу.
(СЭТА-ның фотохрониказы).

Экономика темазынга

ЧЕР АЖЫЛЫНЫҢ ЧУГУЛА КУРЛАВЫРЫ

Чурттун бүгү экономиказы-биле бир дөмей, кедээ ажыл-агый экономиказын дөгжүдерлиин амгы үе-чадада кол шугуму чүл дээрге, ажыл-агыйны башкарарыын интенсивтиг аргаларынга, эртем-техниктиг депшилгенин темплерин дүргедириинге үндезилээш, бүдүрүлгенин ажыктыын бедидери болур. Кедээ ажыл-агый продукциязыын беш чыл планында төлевилеттинген немей өзүлдези күш-ажылдын бүдүрүкчүлүүн бедиткенинин күсели-биле алдынган турар дугайында партияның XXIV съездизиниң айтышкынынга ол шугум бүрүн долу дүгжүп турар.

Колхозтарга болгаш совхозтарга күш-ажылдын бүдүрүкчүлүүн чайгылыш чок бедидеринин, шөлдернин дүжүткүрүн, мал ажылынын фермаларынын продуктулуун өстүрериниң, тарылганың гектар бүрүүнден продукция алырын көвүдедириниң, эвээш чарыгдалдар үндүрүп тургаш, эң эки түннелдерни чедип алырының үндезин кедээ ажыл-агый бүдүрүлгезиниң комплекстиг механизастаары, черлерни химижидери болгаш калбаа-биле мелиорастаары болур.

I.

Тараа — бүгү-ле чүвениң баажызы деп, чон чугаалажыр. Кедээ ажыл-агыйның кол айтырыы — тараа бүдүрерин көвүдедири. Мал ажылын улам ынай көдүрери, малдын быжыг чем-суурун тургузары болур. Тарааларның дүжүткүрүн бедиреринин ажылгаттынмайн турар курлавырларының ам-даа кайы хире улуун бир дөмей бойдус-экономика зоналыг ажыл-агыйларда янзы-бүрү көргүзүглер бадыткап турар.

Тарылга шөлдериниң структуразын сайзырангайжылары, чазын чажып тарыыр кызыл-таска көөрде эң бедик дүжүтту берип турар черлерге мал чеми тараа культураларың тарыырын калбартыры, кукуруза тараазын бүдүрерин көвүдедири, үрезиннерниң чаа, бедик дүжүттүг сорттарын нептередири, чемишчидилгелерни улам чөп ажыглаары, кедээ ажыл-агый техниказын ажыглаарын улам сайзырангайжылып турган, ажылдарның хүүсаазларын кызырары, суггарылгалыг болгаш кевирген черлерни ажыглаарын эжиидери — дүжүткүр чоруктуң бедиреринин чамдык курлавырлары ол-дур.

Химижидилге — шөлдерниң үнүш-дүжүткүрүн бедиреринин күчүлүг быраларының бирээзи. Чер ажылының продукциязының сөөлгү чылдарда чедип алдынган бүгү немей өзүлдезинин ден кезиинден эвээш эвези минералдыг чемишчидилгелерни, гербицидтерни болгаш химижидилгенин өске-даа түүлдерин ажыглаанының күсели-биле чедип алдынган дээрзин саналгалар көргүзүп турар. Владимир областың Суздальск районунуң ажыл-агыйларынга чер ажылын комплекстиг химижидер чоруктуң боттандырганындан тарааларның дүжүткүр чоруу мурнундагы үш чылдың ортумак дүжүлүнге бодаарга сөөлгү алды чылда ортумаа-биле 9 центнер көвүдээн. Ажок кандаашкынның 1972 чылда безин районнуң колхозтары гектардан-на ортумаа-биле 20,1 центнер тарааны алган. Ол районнуң XXII партсъезд аттыг колхозунга эртикен чылын тараа дүжүлү гектардан-на 20,3 центнер четкен.

Чемишчидилгелерниң эки ажыктыг болуру оларны шын ажыглаанындан, хөрөөннүң химиктиг составын өөренип көргенинден хамаарыр. Минералдыг чемишчидилгелерни агрохимиктиг лабораторияларның сүмелерин барымдаалап ажыглаары оларның ажыктыын ортумаа-биле 15—20 хүү бедидер.

Агротехниктиг хемчегелерниң бүгү хевирлерин сагыш, бедик шынарлыг сорттуг үрезиннер-биле тарып, хөрөөннүң шын ажылдап, тарылга ээлчештирилгелерин нептереткенде харын чемишчидилгелерни ажыглаары эки түннелдерни бээрин практика көргүскен.

Кировоград областың Новоархангельск районунда «Коммунизмниң херели» колхозтун тараажылары кандыгдаа ажылды, оон туржук ийиги чергелиг ажыглаарын эжиидери — дүжүткүр чоруктуң бедиреринин чамдык курлавырлары ол-дур.

Чемишчидилгелерниң эки ажыктыг болуру оларны шын ажыглаанындан, хөрөөннүң химиктиг составын өөренип көргенинден хамаарыр. Минералдыг чемишчидилгелерни агрохимиктиг лабораторияларның сүмелерин барымдаалап ажыглаары оларның ажыктыын ортумаа-биле 15—20 хүү бедидер.

Агротехниктиг хемчегелерниң бүгү хевирлерин сагыш, бедик шынарлыг сорттуг үрезиннер-биле тарып, хөрөөннүң шын ажылдап, тарылга ээлчештирилгелерин нептереткенде харын чемишчидилгелерни ажыглаары эки түннелдерни бээрин практика көргүскен.

Кировоград областың Новоархангельск районунда «Коммунизмниң херели» колхозтун тараажылары кандыгдаа ажылды, оон туржук ийиги чергелиг ажыглаарын эжиидери — дүжүткүр чоруктуң бедиреринин чамдык курлавырлары ол-дур.

Химижидилге — шөлдерниң үнүш-дүжүткүрүн бедиреринин күчүлүг быраларының бирээзи. Чер ажылының продукциязының сөөлгү чылдарда чедип алдынган бүгү немей өзүлдезинин ден кезиинден эвээш эвези минералдыг чемишчидилгелерни, гербицидтерни болгаш химижидилгенин өске-даа түүлдерин ажыглаанының күсели-биле чедип алдынган дээрзин саналгалар көргүзүп турар. Владимир областың Суздальск районунуң ажыл-агыйларынга чер ажылын комплекстиг химижидер чоруктуң боттандырганындан тарааларның дүжүткүр чоруу мурнундагы үш чылдың ортумак дүжүлүнге бодаарга сөөлгү алды чылда ортумаа-биле 9 центнер көвүдээн. Ажок кандаашкынның 1972 чылда безин районнуң колхозтары гектардан-на ортумаа-биле 20,1 центнер тарааны алган. Ол районнуң XXII партсъезд аттыг колхозунга эртикен чылын тараа дүжүлү гектардан-на 20,3 центнер четкен.

Чемишчидилгелерниң эки ажыктыг болуру оларны шын ажыглаанындан, хөрөөннүң химиктиг составын өөренип көргенинден хамаарыр. Минералдыг чемишчидилгелерни агрохимиктиг лабораторияларның сүмелерин барымдаалап ажыглаары оларның ажыктыын ортумаа-биле 15—20 хүү бедидер.

Агротехниктиг хемчегелерниң бүгү хевирлерин сагыш, бедик шынарлыг сорттуг үрезиннер-биле тарып, хөрөөннүң шын ажылдап, тарылга ээлчештирилгелерин нептереткенде харын чемишчидилгелерни ажыглаары эки түннелдерни бээрин практика көргүскен.

Кировоград областың Новоархангельск районунда «Коммунизмниң херели» колхозтун тараажылары кандыгдаа ажылды, оон туржук ийиги чергелиг ажыглаарын эжиидери — дүжүткүр чоруктуң бедиреринин чамдык курлавырлары ол-дур.

I.

Тараа — бүгү-ле чүвениң баажызы деп, чон чугаалажыр. Кедээ ажыл-агыйның кол айтырыы — тараа бүдүрерин көвүдедири. Мал ажылын улам ынай көдүрери, малдын быжыг чем-суурун тургузары болур. Тарааларның дүжүткүрүн бедиреринин ажылгаттынмайн турар курлавырларының ам-даа кайы хире улуун бир дөмей бойдус-экономика зоналыг ажыл-агыйларда янзы-бүрү көргүзүглер бадыткап турар.

Тарылга шөлдериниң структуразын сайзырангайжылары, чазын чажып тарыыр кызыл-таска көөрде эң бедик дүжүтту берип турар черлерге мал чеми тараа культураларың тарыырын калбартыры, кукуруза тараазын бүдүрерин көвүдедири, үрезиннерниң чаа, бедик дүжүттүг сорттарын нептередири, чемишчидилгелерни улам чөп ажыглаары, кедээ ажыл-агый техниказын ажыглаарын улам сайзырангайжылып турган, ажылдарның хүүсаазларын кызырары, суггарылгалыг болгаш кевирген черлерни ажыглаарын эжиидери — дүжүткүр чоруктуң бедиреринин чамдык курлавырлары ол-дур.

Химижидилге — шөлдерниң үнүш-дүжүткүрүн бедиреринин күчүлүг быраларының бирээзи. Чер ажылының продукциязының сөөлгү чылдарда чедип алдынган бүгү немей өзүлдезинин ден кезиинден эвээш эвези минералдыг чемишчидилгелерни, гербицидтерни болгаш химижидилгенин өске-даа түүлдерин ажыглаанының күсели-биле чедип алдынган дээрзин саналгалар көргүзүп турар. Владимир областың Суздальск районунуң ажыл-агыйларынга чер ажылын комплекстиг химижидер чоруктуң боттандырганындан тарааларның дүжүткүр чоруу мурнундагы үш чылдың ортумак дүжүлүнге бодаарга сөөлгү алды чылда ортумаа-биле 9 центнер көвүдээн. Ажок кандаашкынның 1972 чылда безин районнуң колхозтары гектардан-на ортумаа-биле 20,1 центнер тарааны алган. Ол районнуң XXII партсъезд аттыг колхозунга эртикен чылын тараа дүжүлү гектардан-на 20,3 центнер четкен.

Чемишчидилгелерниң эки ажыктыг болуру оларны шын ажыглаанындан, хөрөөннүң химиктиг составын өөренип көргенинден хамаарыр. Минералдыг чемишчидилгелерни агрохимиктиг лабораторияларның сүмелерин барымдаалап ажыглаары оларның ажыктыын ортумаа-биле 15—20 хүү бедидер.

Агротехниктиг хемчегелерниң бүгү хевирлерин сагыш, бедик шынарлыг сорттуг үрезиннер-биле тарып, хөрөөннүң шын ажылдап, тарылга ээлчештирилгелерин нептереткенде харын чемишчидилгелерни ажыглаары эки түннелдерни бээрин практика көргүскен.

Кировоград областың Новоархангельск районунда «Коммунизмниң херели» колхозтун тараажылары кандыгдаа ажылды, оон туржук ийиги чергелиг

Улуг шүлүкчү-гуманист

Бистиң туруттуң улустары улуг азербайджан шүлүкчү-гуманист Имадеддин Насиминиң төрүттүнгеи хүнүнден бээр 600 чылын байырлыгыбиле демдеглеп эртирип турар. Ол юбилейни ЮНЕСКО-ның шиитпирин ёзугаар бүтүн делегейде база-ла калбаа-биле демдеглеп турар. Насиминиң шүлүтиелдери чээрбиги түс чылдың кижилеринге, бистерге, чогум түге үнелиг боон турарыл, ооң адын дешпилгелиг кижи төрелтеген чогум яанчанган ооруп четтиринин-киң-биле адап турарыл?

Насими бодунуң үелиниң оглу чораан, ооң чогаалчы ажыл-ижи азербайджан шүлүк чогаалының болгаш төөгүнүң бир өшпес, читпес ары боон турар. Ооң чогаалының чырык-чаагай гуманиңыг утказынары, чечен-мерген дылы Назимини кезээ-мөңгеде алдаржыдыр, олбес болдурган. Ооң чогаалдары түс-түс чылдарның болгаш социал реакцылыг чоруктуң бергелерин ажыл артпышаан, чаа-чаа салгалдарны дамчып, оларны улуг-чаагай сеткилдиг болдуруп, «бүгү-ле бак түүлдерин шынны утаан-медерелдиң шиитклеринге киирер» чүткүлге кыйгырып келген.

Насими уран-чечен шүлүтиелдериң олбес-читпес овур-хевирлерин тургузары-биле чергелештир, кижини кудалыышкындан хостаары дээш база эрес-дидимги-биле демисежин чораан. Бодунуң амытының карацгы-будүүлүк болгаш каржы-дошкун чоруккa удур демиселге берген Насиминиң ады Джордано Бруно, Ян Гус, Радищев шыкаш хосталга дээш ындыг улуг демиселчилериниң ады-биле чангыс одурүлге туруп турар.

Насиминиң чогаалчы ажыл-чорудулгазы ынчаа турган шиитилелдиң тергиндекги идеологизязынга удур демиселче кыйгырыг боон турган. Шүлүкчү бодунуң чогаалдарынга ол үениң чагырыкчыларынга удур демиселге сырый каттыжарынче кыйгырыш турган. Ооң сатиразының чаңыг сөстери хаанның эрге-чагырганың камгалакчыларынга, ислам бурган-шажының хоозуп-меге, хоралыг чоруунга удур боон турган. Чогум-на ооң ужурунда улус ооң шүлүктерин боттарының чеңээ кылдыр ажылап турган.

Ол — бодунуң чогаалыя төрээн дылынга бижип тургускан, ол башгайгы азербайджан улуг шүлүкчү боон турар Насими — азербайджан шүлүк дылының тургузукчузу. Насими бодунуң чонунуң бодүүн дылы-биле оларның сагыш-сеткилин болгаш күзел-чүтүүлүн илередип, кажан-кезээде оларга бараан боон чораан.

Насими ышкаш ындыг шүлүктер аңаа-ла таварылга боон тывылбас деп чүвени делегей литературазының төөгүзүг бадыткал турар. Ол 1369 чылда, X-XI зекторде Чоон чүктүң улуг культура болгаш садыг төвү турган Ширваның найысылалы Шемаха хоорайга төрүттүнгеи. Чогум-на анда ынчаа шүлүкчүлер, эртемденнер, хөгжүмчүлер чыглыш, Азербайджанның болгаш Кавказтың, а ол ышкаш Чоокку Чоон чүктүң өске-даа культура төптөри-биле сырый холбаалыг турганнар.

Насими Чоон чүктүң Фирдоуси, Хайям, Саади, Хафиз дээн ышкаш ындыг шүлүкчүлериниң салгакчызы боон турар. Ол бүгү-ле чүүлдерни билир чораан: астрономияны, географияны, математиканы, философияны, кожа-хелбоо улустарның — грузиннериң, армяннарның, туркменнериң, узбектериң төөгүзүн болгаш культуразын билир турган. Шынныг чорукту чогаалынга көргүзери шүлүкчү ураа чүүлүнүң дүрүмү деп ол санап чораан. Төрээн азербайджан дылындан аңгыда ол араб болгаш персид дылдарны тергиин эки билир турган.

Насими бодунуң кайгамчыктыг талантылыг чогаалдарынга амыдыралдың эң-не хаңы айтырыгларын номчукчуларга тайылбырлап, оларны кижини хүндүлеп көөр чорукка кижизидип келген. Насими бүгү назынында кижиниң төлептиг чоруу дээш, хостуг угаан-бодал дээш демисешпишаан, кижи төрелгетенни шажын-чүдүлгедеп, ынынныг эвес чоруктан хостаар дээш туржуп чораан. Ёзулуг шүлүглел дээрге, кижиге ынакшыл болгай. Ынчангаш Насими кижиниң алган-йөрээген чогаалдарынга ону чүүден-даа артык кылдыр үнелеп көрүп, ооң кайгамчыктыг хостуг келир үезин алган чораан.

«Чер-делегейде чүден-даа артык күүтсен — кижи болур, ол чырык-чаагай делегейни-даа тургускан болгаш үстүү дээрде хүн-даа кижиниң эрын-нүүрү-дүр»— деп, Насими бижээн.

Ол бүгү дээш Насиминиң кадыг-дошкуну-биле истеп-сүүп турган. Ол төрээн черин каггаш, Турцияга барып, хөй-хөй хоорайларга улуун чоруур ужурга таварышкан. Ооң соонда Иракка, Сирияга болгаш өске-даа араб чурттарга база чораан. Ол каяа-даа чорааңда бодунуң чайгылыш чок идеязын нептередип, шүлүкчүлер, эртемденнер-биле, бодүүн чон-биле харылзажып, оларга шүлүктерин номчуп берип турган. Ону 1417 чылда Сирияның Хадебе(Алеппо) хоорайынга шаажылакчылар өлүрүп каан. Шүлүкчү сөөлгү тыныжынга чедир гуманиңыг идеалдарынга, улустуң хосталгазы дээш демиселге шынчы боон арткан.

Насими кижиниң чаагай сагыш-сеткилинге кызыгаар чок бердинген, ол дээш чалбыыштыг сөстери-биле кыйгырып чораан. Кижи мусульман азы христиан-даа болза, чүгле ооң угаан-бодалы чырык-чаагай кижи чүгле ёзугаар кижи боон, шынныг чорукче түткүүр ужуруг деп ол бижээн. Шүлүкчүнүң бүгү чогаалдары ындыг утказынар-биле сиңниккен. Оон биске онча-четче эвес арткан шүлүк чогаалдары безин дыка хөй, он-он муң одуруглар боон турар. Насиминиң аңгы-аңгы жанрларга бижээн чогаалдары Стамбулдун, Тегеранның, Халебтиң, Нарижтин, Лондонның, Ватиканның, Бакунун, Ташкентиниң ном шыгжамырларында кадагалаттының чыдар. Насиминиң азербайджан дыл кырында 12 муң одуруг ажыг, персид дылда —5 муң ажыг одуруг шүлүктери кадагалаттынып артказ.

Бойдус делегейинде амыдыралда, кижиде чыриткылыг, чаагай бүгү-ле түүлдерни алган-йөрээген Насиминиң шүлүтиелдери алды түс чылдың кадыг-дошкун оруун эрткен, бистиң хүннеривиске чедир артказ боон турар.

Гений кижиниң күзел-бодалы ам боттаңгаш, Ленинчи национал политиканы Коммунистиг партияның боттандырып чорутканының ачызында, акы-дүңма улустарның национал культуразын кичээнгейлии-биле көрүп, камгалаанының түңнелинде Насиминиң ады бистиң үевисте база катап чаңгыланып турар апарган. Шүлүкчүнүң төрүттүнгеи хүнүнден бээр алды түс чыл болганын бо хире калбаа-биле демдеглеп эртирип турары ооң база бир хөреңиан-дир. Насиминиң чогаалдары—бистиң улустарның ниити эртинези, бүгү бурунгаар дешпилгелиг кижи төрелгетенниң эртинези болу берген. Чогум-на ооң ужурунда Насиминиң шүлүк чогаалдары делегей поэзиязының чарылбас кезээ боон, гуманизмни болгаш бистиң үенің мурнакчы идеалдарын алган-йөрээрииң өске улустарга үлегер-чижээ боон турар.

Мирза ИБРАГИМОВ,
Азербайджанның Чогаалчылар эвилелиниң баштаар черинің бирги секретары, республиканың улустуң чогаалчызы.

Автомат самолетту хондуруптар

Киевтиң Борисполь аэропортунда самолёттарны хондурарын башкарар чаа системаны шенелде- кылдыр тургускан. Ооң дузазы-биле агаар лайнерлери бүргег-даа хүнде черге кээп чазыг чокка хонуп болур арганыг. Ол чаа система элээн каш радио-айтыкчылардан болгаш өске-даа аппаратуралардан тургустуунган. Аэропортка турар радио-айтыкчы ужуп кел чораан самолёттарга уткуштур радиосигналдарны чорударга, ону ёзугаар самолёттү бодунуң электроннуг машиназы аэропортка аппарып хондуруптар. Ынчаарга ужудулга шөлүнде база бир өске радио-херексел самолёттү кайы орук-биле чавызап бадарын айтып бээр.

ЧУРУКТА: «ТУ-134»-түң хонар черинче углапкан. Мурнуу талазында—самолеттү чавызап бадар уг-шиинче башкарар радио айтыкчының антенназы.

А. ПОДДУБНЫНЫҢ фотозу.
(СЭТА-ның фотохрониказы).

Чаа кино

БИСТИҢ КАМГАЛАКЧЫЛАРЫВЫС ДУГАЙЫНДА

Мосфильм киностудияның кылганы «Аас-кежиктиг «Щуканың» командири» деп өңнүг, уран-чечен фильм бистин республиканың кинотеатрларынга чоокку хүннерде үнүп эгелээр.

Эрткен дайынның, совет кижилерниң болгаш оларның маадырлыг чоруктарының дугайын чугаалап турар ол фильмнин эгезинде мындыг сөстер бар: «Тиилелгенин сөөлүнде чээрби беш чылдан ажыг үе эрткен. Адалары чок өскен оолчугаштар ам боттары ачалар апаргылаан. Фашизм-биле демиселге бистин улузувус кандыг күжениишкиннерни үндүргенин, кандыг эрес-маадыр чоруктарны кылганын, кандыг когаралдарга таварышканын аныяктар билип алыр ужурлуг. Ол дээрге ам бистин аравыста чок кижилерниң база чурталгазының чаа-ла эгелеп турар кижилерниң мурнунга бистин хүлээлгевис-тир».

Сценарийни бижээннериниң бирээзи Владимир Валуцкий ынчаар чугаалаан: «Фильмде Сонгу далайның делгемнеринге херек кырында болган түүлдерниң дугайын көргүскен. Ынчан немецтер Мурманск хоорайны эжелеп алырынга белеткенип турган. Ынчангаш дайзынның солдаттар болгаш он-чемзек сөөрткен корабльдерин хөйү-биле узуткаар төлээде бистиң флодувустуң дүрген хөделиишкиннерин боттандырары эргежок чугула апарган. Ол сорулганы сүг адаа-биле чоруур хемелер күүседип турган. Чаа фильмде ындыг хемелерниң бирээзинин дугайын чугаалап турар. Бир-тээ ында чангыс-ла хемениң дайынчы амыдыралын көргүзүп турар болганда, ооң матростарынче, оларның ажы-чаңынче, аразында харылзааларынче улуг кичээнгей салдынган».

Фильмниң маадыры капитан Строгов — дидим чүректиг кижи —«аас-кежиктиг» деп атка четкен бодунуң хемезинге чок боор. Чаңгызының-на арын-нүүрүн көргүзүптерге өскелери ооң-биле домей дээрзинге номчукчу бүзүреп болур.

Кызыл-оол Ламажык. 30 харлыг. Мурнунда ооң херек дээш шиитпирип чораан. «Тыва көдээ түдүг» трестиң автобүдүрүлге черинде чолаачылап турар. Чүгле августа ийи катап катап туттурган. Сөөлгү катап, эрткен сүбботада бажыңынга келгеш, кадайынга чалчып, аңаа кыжанып дивээни-де чок. Ооң тайылбырыбиле алырга, хамык-ла бүрүүну кадайынче чүүй каап турар.

КОМАНДИР СЧАСТЛИВОЙ „ЩУКИ"

Арагалаашкын болгаш алкоголизм-биле дээштиг демиселге бир чугула черни эттинмес арагачыларны эмнелге-күш-ажыл профилакторийлеринче чорудары шагда-ла көрүнген. Чүгле сөөлгү үеде безин Кызылдың милиция органнары ындыг профилакторийлерже он-он кижилерни чорудуп, арагадан аарааннарны эмнээр, күш-ажылга чаңчыктырар, хөй-ниитиге ажыктыг болурунче хаара тудуп, хоойлуда көрүнген хемчеглерни амыдыралга шиитпирлии-биле боттандырып кирипкен. Арагадан аарааш, эки туразы-биле эмнедириден ойталаан, боду азыраттының шыдавас апарган Владимир Малышпаа, Николай Ярославцев, Юрий Шамарин, Сергей Кыргыс, Александр Донгак болган өскелерни-даа албадаашкын ёзугаар эмнелге-күш-ажыл профилактөрийлеринче бир чылдан ийи чыл чедир хуусаалыг чоруткан.

Эрткен воскресеньеде болган судтуң шиитпирин ёзугаар безин каш кижини ынаар чоруткан. Оларның аразында М. Логачев, Н. Ониферчук сүглар бар болган.

№ 2 автотранспорт бүдүрүлгезинде эш-хүүзүнүң судунуң даргазы эш Лосим. Чүнар-бажыңнар болгаш хеп чуур чер комбинадының директөру Сизых болгаш өскелер-даа суд хуралынга боттарының санаңдарынга арагачылар болгаш хулиганнар-биле демиселдя дээштиг чорударынче хөй-ниитини кыйгырган.

Корум-чурум үрекчилерин хөй-ниитинин мурнунга сүүтаары, ындыг судтарны телевидениеге көргүзүп, парлалгага бижип турары дээштиг болур.

Арагага сундуккан, ооң чарлыр тура чоктарны эмнелге-күш-ажыл профилакторийлеринче албадап чорудар талазы-биле хемчеглерни районнарга база чорударын амыдырал кеген турар.

О. ИРГИТ.

Кижи болгаш хоойлу

НИИТИНИҢ СУДУНУҢ МУРНУНГА

«Үргүлчү арагалаң, ажылга кээп, өг-бүлезинге тынын төлээлекчилерин боттарының бербейн келгеүин, алкоголизмден аарааның, бодунуң эки туразы-биле эмнедир күзел чогун барымдаалааш, ажылдап турар черинин негелдезин болгаш эмчи-консультация комиссиязының түңнелин ёзугаар Александр Сутягинни РСФСР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң 1967 чылдың апрель 8-те Чарлыынга үндезилээш ийи чыл хуусаалыг эмнелге-күш-ажыл профилакторийинче чорудар.

Шииткел шуут күштүг болгаш ону хомудаар эрге чок».

Бо шиитпирни арткен воскресеньеде Кызыл хоорайның улус судунуң ажык хуралы үндүргеи.

...Арагачыларны болгаш хулиганнарны хөй-ниитинин мурнунга шиидер дугайын найысылаадың чүртакчылары баш удур дыннаан болгаш айыткан шакта Ногаан театрны долдур олурупкан.

«Арагачыларга болгаш хулиганнарга—оршөөл бербес!» деп бижиктиг самбыраны сценада, судтадыкчылар олурар сандай артында аскан.

Кызыл хоорайның улус судунуң даргазы И. К. Кураев болгаш суд составының өскелери ооң-биле домей дээрзинге номчукчу бүзүреп болур.

Кызыл-оол Ламажык. 30 харлыг. Мурнунда ооң херек дээш шиитпирип чораан. «Тыва көдээ түдүг» трестиң автобүдүрүлге черинде чолаачылап турар. Чүгле августа ийи катап катап туттурган. Сөөлгү катап, эрткен сүбботада бажыңынга келгеш, кадайынга чалчып, аңаа кыжанып дивээни-де чок. Ооң тайылбырыбиле алырга, хамык-ла бүрүүну кадайынче чүүй каап турар.

Арагалаашкын болгаш алкоголизм-биле дээштиг демиселге бир чугула черни эттинмес арагачыларны эмнелге-күш-ажыл профилакторийлеринче чорудары шагда-ла көрүнген. Чүгле сөөлгү үеде безин Кызылдың милиция органнары ындыг профилакторийлерже он-он кижилерни чорудуп, арагадан аарааннарны эмнээр, күш-ажылга чаңчыктырар, хөй-ниитиге ажыктыг болурунче хаара тудуп, хоойлуда көрүнген хемчеглерни амыдыралга шиитпирлии-биле боттандырып кирипкен. Арагадан аарааш, эки туразы-биле эмнедириден ойталаан, боду азыраттының шыдавас апарган Владимир Малышпаа, Николай Ярославцев, Юрий Шамарин, Сергей Кыргыс, Александр Донгак болган өскелерни-даа албадаашкын ёзугаар эмнелге-күш-ажыл профилактөрийлеринче бир чылдан ийи чыл чедир хуусаалыг чоруткан.

Эрткен воскресеньеде болган судтуң шиитпирин ёзугаар безин каш кижини ынаар чоруткан. Оларның аразында М. Логачев, Н. Ониферчук сүглар бар болган.

№ 2 автотранспорт бүдүрүлгезинде эш-хүүзүнүң судунуң даргазы эш Лосим. Чүнар-бажыңнар болгаш хеп чуур чер комбинадының директөру Сизых болгаш өскелер-даа суд хуралынга боттарының санаңдарынга арагачылар болгаш хулиганнар-биле демиселдя дээштиг чорударынче хөй-ниитини кыйгырган.

Корум-чурум үрекчилерин хөй-ниитинин мурнунга сүүтаары, ындыг судтарны телевидениеге көргүзүп, парлалгага бижип турары дээштиг болур.

Арагага сундуккан, ооң чарлыр тура чоктарны эмнелге-күш-ажыл профилакторийлеринче албадап чорудар талазы-биле хемчеглерни районнарга база чорударын амыдырал кеген турар.

О. ИРГИТ.

СОЛУН ЧҮҮЛДЕР

БЕШ МУҢ ХАРЛЫГ ТУДУГ

ВАРШАВА. Познань университединиң Шновроцлав чоогунда Лонск деп черге казыышкын кылып турган болук археологтары 5 муң чыл назылыг мыаш тудугга таваржы берген. Ол эрте-бурунгу тудуг шөйбексимээр тырыкы хевирлиг болгаш узуну 35 метр болган. Тудугнуң чанындан одаглар истери, дойдан кылган хөй санныг савалар болгаш чаткыыр боолар тывылган.

БЕЛЕН ЭВЕС АЙТЫРЫГ

БЕЛГРАД. Воеводинде Эчка суурну долгандыр он-он хөлдер болгаш кылымал хөлчүктер бар. Туе черниң балык ажыл-агыйы оларда карп болгаш судак деп балыктарны өстүрүп турар. Оон чыл бүрүде 2,5 муң тонна чедир чаа балыктар садыг четкилеринче кирип турар.

Байлаңнарның 20 хуу хирезии чиптер шиленнер база одуректер балык тывыжынга улуг каражаны чедирип турар апарган. Балыкчылар аңчылардан дуза дилээн. Ынчала-даа бойдус камгалалының ниитилели чалгыныгларга болчу берген. Ынчангаш ол айтырыгның шиитпирлеттинери ам-даа ырак болгу дег.

АРГА-ӨРЫГНЫ КЫМЫСКАЯКТАР КАМГАЛАП ТУРАР

СОФИЯ. Болгарилда Стара-Загорск округта ыяш-үлетпүр комбинадының ажылдакчылары кымыскаяк өглерни сагыш човаңгыр ажаан турар. Чүгле Димитров аттыг суг шыгжамырының чоогунда безин 500 хире кымыскаяк өглери бар.

Оларны ажаарынга үндүрген эвээш чарыгдалдар кашкатап артыкка эгиттинип кээр дээрзин тускай эртемниглер билир. Округта тарымал ыяштарның хоралакчыларынга удур химиялыг аргаларны ажыглавас апарган, чүге дээрге самолёттар-биле чаштырар хораннар шет ыяштарның озулдезинге шаптыктыг болган. Хорадыг насекомнарны хөйү-биле узуткап шыдаар кымыскаяктар химияны чедиишкиннии-биле солуп турар.

ЧЕР ШИМЧЭЭШКИНИНДЕН ДЕВИДЕВЕЗИ ЧУГУЛА

ТОКИО. Япония эң хөй чер шимчээшкини болуп турар черлерниң санына бирер. Шоолуг эвес чер шимчээшкиннери аңаа барык-ла хүнүүң болгулаар. Олар ында күштүг чер шимчээшкинниринин айылыы ам-даа бар дээрзин улуска сагындырып турар.

1923 чылдың сентябрь 1-де хоорайны хөме алган бойдустуң халавын хөй-хөй кижилер үглаан. Ынчан найысылалга болган ооң чоок-кавызынга бузулган бажыңнарга бастырып база өрттен 140 муң ажыг кижилер өлген.

Бежен чылдар дургузунда Токионуң чурттакчыларының амыдыралы дыка өскерилген. Хөй каът быжыг бажыңнар болгаш чер адаанда садыг төптери тутунган. Ынчалза-даа ооң-биле чергелештир хоорайның чамдык черлеринде улуг эвес ыяш бажыңчыгаштар ам-даа артып калган. Токионуң мугулдуруп нефть шыгжамырлары болгаш химия заводтары дээрбектей хүрээлеп алган. Чер шимчээшкининиң үезинде улуг айылыдлыг газ дамчыдылгазының четкизин болгаш хөй санныг бензин кудар чөрлери оларга база немээр апаар.

Лифтилер доктаап турупканда, улуг бажыңнардан кижилерни канчан көжүрерил? Сайгылгаан өшкен таварылгада чер адаанның садыг төптеринге дүвүрээзинии канчап болдурбазын? Бо болгаш өске-даа айтырыгларга харыны 1923 чылдың чер шимчээшкининиң бежен чыл болганынга холбаштырган өөредилгелер бээр ужурлуг турган. Бойдустуң халавыбиле демисежириниң бүгү-ле эргежок чугула хемчеглерни ылаштыг планнап, боттандырар болза, чер шимчээшкининдеи болуп болур когаралдар дыка кызырлыр дээрзин чоруткан өөредилгелер көргүскен.

ОРХИДЕЯЛАР — СИНГАПУРЖУЛАРНЫҢ ЧОРГААРАЛЫ

СИНГАПУР. Орхидея дээр чечектер — сингапуржуларның национал чоргааралы. Анаа чангыс-даа байырлал ол чокка эртпес. Кудага белек-даа кылдыр, спортчуларга таннал-даа кылдыр ыяап-ла ону сунар. Сингапурнуң ботаника садының ажылдакчылары келген кижилерге ам ол чечектин 30 хире янаы-бүрү сорттарын көргүзүп турар.

Орхидея садары —Сингапур экспорттуң чугула кезээ апарган. Чижээ, эрткен чылын Сингапур орхидеяны 2,6 миллион ажыг долларга үндүр саткан.

(СЭТА).

САГЫШ ЧОВАҢГЫР ПОВАРЛАР

«Тиилелге» колхозтуң төп хову турлааңда арыг-силиг столовая бар. Ону Каа-Хемниң ажыл-агыйларында шыырак дээн ындыг хандырылга черлериниң бирээзинге санап турары таварылга эвес. Мында амданныг чемниң өзулуг ээлери ажыддан турар. Мария Андреевна Долгова борта повардаа-ла дөрт чыл чеде берген. Ол бодунуң аныяк дузалакчылары Наташа Яковлева, Рая Радонская, Шура Болтовская-биле эртенгиниң 5 шак үезинде-ле чемнин белеткеп эгелей бээр.

Турлагга хонар механизаторларны болгаш шефтеп чедип келген сургуулдарны чемгерип доозупкаш, удур-ла тараа кестирип, бастырып турар комбайн агрегаттарынга чедирип бээр изиг чемни белеткеп киритпер. 11 шак үезинде аныяк повар кыстар түскай үндүрүп быжыглаан каан автобуска изиг чемни салгаш, хову санай турар механизаторларны эргип чорупгар.

— Оо, бөгүн бистиң уругларывыстың белеткеп каан котлеттери-даа кижи чип покпес-тир — деп, хоочун комбайнерлерниң бирээзи оларны мактаар.

— Үш дугаарында артында-ла компот — магалыг суксун-дур моонар, оолдар, — деп аныяк трактористерниң бирээзи чугаа эрээр.

— Столоваяны эът, далган, ногаа аймаа-биле, сүт сметана-биле дыка эки хандырып турар — деп, улуг повар М. А. Долгова — биске тайылбырлады.

Дүжүт дээш демиселчилерниң хандырылгазы дээш сагыш човаңгыр поварларга механизаторлар өөрүп четтиргенин илередип турар.

О. НАМЧЫЛАК.

Телевидение

СЕНТЯБРЬ 19-ТА

МОСКВАДАН

16.05—**«Частың он чеди шинчизи».** Хөй сериялыг уран-чечен телефильм 7-ги серия. 17.20— Өөнүг телекөргүзүг. **Хоккей талазы-биле СССР-ниң чемпионады. «Динамо»** (Москва) **ЦСКА.** 3-кү оюн. 18.00—**«Ye».** Информастыг программа. 18.30— Өөнүг телевидейие. **Уран гимнастика талазы-биле СССР-ниң кубогу.** 19.00—**«Лесдревмаш —73». Бүгү делегей делгелгезинден репортаж.**

КЫЗЫЛДАН

19.30— Телемедээлер.

МОСКВАДАН

19.40—**«Дилээшкин». Дамчыдылганы чогаалчы С. С. Смирнов чорудар.** 20.25— Өөнүг телекөргүзүг. Хөй сериялыг уран-чечен телефильм. **«Коперник».** 1-ги серия.

КЫЗЫЛДАН

21.20—Телемдээлер. 21.35—Чарлалдар, реклама. 21.40—**«Ооң ногаан куржаа».** Телефильм.

МОСКВАДАН

22.15—**«Коль рольче чаладып турарлар».** Документалдыг фильм. 22.40—**Футбол талазы-биле УЕФА-ның кубогу. «Динамо»** (Тбилиси)—**«Славия»** (София). 2-ги тайм. 23.15—**«Ye».** Информастыг программа. 23.45—01.15— Өөнүг телекөргүзүг. Футбол. Кубок эдилекчилериниң кубогу. **«Торпедо»** (Москва)—**«Атлетика»** (Бильбао).

Редактор В. С. ШАРАВИЙ.

КИНО

СЕНТЯБРЬ 19-ТА

«НАЙЫРАЛ»: **«Бодунуң күзели-биле»** 10.00, 11.40, 13.20, 15.00, 17.10, 18.50, 21.00 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: **«Корум-чурум дээш үүлгеткен херек»** 15.00, 16.55, 18.50, 20.45 шактарда.

«ВОСТОК»: **«Сөөлгү гайдук»** 15.00, 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

«ПИОНЕР»: Мультфильмнер чыындызы. **«Адыр, мана!»** (1-ги, 2-ги, 3-кү үндүрүлгелер) 9.00, 10.50, 14.20; **«Бис Кронштадтан келген бис»** 12.40, 16.00; **«Херээженнер болгаш барсальеолер»** 17.50, 19.40, 21.00 шактарда.

ЧАРЛАЛ

Таңды районда «Революцияның чалбыыжы» колхоз ам. совхоз болу берген. Ол колхоз-биле санажылгалыг болгаш иселделиг ажыл-агыйлар албан, организация черлери база түс-түс кижилер 1973 чылдың октябрь 16-га чедир санажырын дыңнадып тур.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: 667000

Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажын № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторнуң 24-63, редакторнуң ораалакчыларының 35-24, пропаганда килдизинин 23-54, харыысалгалыг секретарның 23-35, партийжи амыдырал килдизинин 37-13, культура килдизинин 23-54, кезээ ажыл-агый килдизинин 21-47, үлетпүр килдизинин 22-64, чагаа килдизинин 41-27, информация база совет тургузуг килдизинин 20-60, бухгалтериянын 31-75, корректорларның 27-41, Солун келбейн барганда 32-75 телефонче долгаар.

Солун неделяда 6 катап үнер

Пар. ама 2. Тираж 15,953 ЧАГЫГ № 2299.

Тыва АССР-ниң Министрлер Совулелиниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыының херектериниң талазы-биле эргелелиниң типографиязы, (Кызыл, Щетинкин-Кравченко 1). ТС—01377